

Stabilizacijska politika Hrvatske 1990. – 2005.

UDK 338.24.021.8 (497.5)

Sažetak

Ovim radom autor je želio prikazati uzroke i posljedice vođenja ekonomske politike kroz dio vrlo karakterističnog tranzicijskog razdoblja Republike Hrvatske, od njezinog osamostaljenja početkom devedesetih godina pa sve do 2005. godine. Kroz teoretsku definiciju stabilizacijske politike autor je želio dobiti okvir za razumijevanje čitavog povijesnog i ekonomskog konteksta. Za objašnjavanje glavnih ekonomskih i neekonomskih razloga stvarnog stanja hrvatskog gospodarstva autor se služio različitim grafičkim prikazima glavnih makroekonomskih indikatora te se bavio njihovom interpretacijom. Da bi se uočili glavni problemi nastale situacije hrvatske ekonomije i da bi se uspješno detektirali njeni glavni uzroci, bitan je bio osvrt i na političke akte poput vladinih stabilizacijskih programa te njegovu NJIHOVU (?) provedbu. Isto tako, autor je usporedio rezultate provedene stabilizacijske politike i stavio ih u međunarodni kontekst te je time Hrvatsku i njeno gospodarstvo suočio s gospodarskim rezultatima njoj sličnih tranzicijskih država u želji da se dobije što objektivnija slika. Kroz čitavi rad autor je prikazao ekonomsku sferu problema koji su postojali te zaključio kako još uvijek postoje u hrvatskom gospodarstvu bilo zbog tereta prošlosti bilo zbog manjka vizije napretka.

Ključne riječi: Stabilizacijska politika, ekonomska politika, gospodarstvo, stanje hrvatskog gospodarstva

1. Uvod

Gospodarska situacija Hrvatske daleko je od idealne. Najveći problem jest u tome što je daleko i od svojeg potencijala. Ako se uzmu u obzir rezultati ostvareni do tranzicijskog razdoblja, te se usporede sa današnjim rezultatima, tada se još bolje može shvatiti dubina gospodarske krize u kojoj se nalazi Republika Hrvatska.

Bitno je napomenuti da uzroci krize, nisu isključivo vezani na proces pretvorbe iz planskog gospodarstva u tržišnu privredu, već su jako potencirani vođenjem loše makroekonomske politike u razdoblju tranzicije. Kako bi se Hrvatska izvukla iz nezavidne gospodarske situacije bile su, i još uvijek su, potrebne mjere stabilizacije. Koliko su one uspješno vođene i provedene najbolje pokazuju njeni rezultati.

Ovaj rad osvrće se na stabilizacijsku politiku Hrvatske u njenom tranzicijskom razdoblju te na posljedice vođenja takve politike. Kroz teoretsku definiciju stabilizacijske

politike čitatelj će dobiti okvir za razumijevanje čitavog konteksta. Potom se objašnjavaju glavni ekonomski i neekonomski razlozi krize. Da bi se uočili glavni problemi nastale situacije u hrvatskom gospodarstvu i da bi se uspješno detektirali njeni glavni uzroci, bitan je osvrt na Stabilizacijski program Vlade Republike Hrvatske iz 1993. godine te na njegovu provedbu.

Kao ključni dio ovog rada izneseni su relevantni podaci čijom se interpretacijom ukazuje na ozbiljnost situacije, ali i potreba za što bržom i kvalitetnijom intervencijom u području makroekonomske politike. Da se dobije što objektivnija slika, potrebno je Hrvatsku i njeno gospodarstvo suočiti, ne samo sa rezultatima provedene stabilizacijske politike, već i s gospodarskim rezultatima njoj sličnih tranzicijskih država. To je način da se Republika Hrvatska stavi u međunarodni kontekst i da se vidi koliko zaostaje za konkurencijom.

2. Metodologija

Pregled literature korišten je kao glavna metoda. U literaturu su ušli nekoliko domaćih i stranih izvornih znanstvenih članaka je nekoliko stručnih udžbenika kao teorijska osnova. Kvantitativna i kvalitativna analiza ekonomskih pokazatelja koji se pojavljuju uglavnom u grafovima i tablicama korištena je kako bi se ukazalo na realnu sliku gospodarstva te se njome potkrijepili i obrazložili iznešeni stavovi autora.

U kvantitativnoj metodi naišlo se na nekoliko problema, koje je sam autor, vlastitim izračunom pokušao riješiti. Naime, u ekonomskim pokazateljima poput veličine nacionalnog BDP-a, indeksa fizičkog obujma industrijske proizvodnje, broja zaposlenih u industriji, visine uvoza i izvoza, visine ukupne zaduženosti te ukupnog broja nezaposlenih i zaposlenih zbog nepostojanja službenog jedinstvenog izvora u državnim institucijama poput DZS, HNB, Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, Ministarstva financija za razdoblje od 1990. godine do 1997. godine, korišteni su kao izvori za to razdoblje podaci iz pojedinih citiranih članaka. Jedinstveni podaci koji se mogu naći na službenim stranicama državnih institucija odnose se period nakon 1997. godine.

Dodatni problem je uslijedio prilikom izračuna u jedinstvenu valutu kako bi se pokušali staviti u odnos pokazatelji za pojedine godine. Naime, u tranzicijskom razdoblju nakon 1990. godine došlo je do promjene valute na ovim prostorima. Hrvatski dinar (HRD) je kao zakonsko sredstvo plaćanja uveden krajem 1991. godine u zamjenu za jugoslavenski dinar. Potom je na Dan državnosti, 30. svibnja 1994. godine, uvedena kuna (KN) kao novčana jedinica Republike Hrvatske, s podjelom na 100 lipa, zamjenom za hrvatski dinar¹.

Isto tako na međunarodnoj sceni također je došlo do pojave nove valute u kojoj se danas većinom prikazuju vrijednosti europskih nacionalnih ekonomija, pa tako i hrvatskog gospodarstva. Tako je novi standard postao euro (eur -).

Upravo zbog takvih događaja u ekonomskoj i monetarnoj politici Hrvatske i EU, autor se odlučio za korištenje američkog dolara kao jedinstvene valute koji bio stabilna valuta u čitavom periodu na koji se odnosi ovaj rad. U izračunu tečaja dolara u odnosu na kunu i euro, za svaku pojedinačnu godinu korišteni su arhivski podaci HNB-a o srednjem godišnjem tečaju pojedine valute. Iako postoji mogućnost da zbog netočnosti pojedinih podataka te prilikom preračuna nisu dane u potpunosti realne vrijednosti, autor smatra da je njima ipak pogođeni trendovi u obrađivanim razdobljima, što je zapravo bio i cilj ovog rada kako bi se dobila generalna slika.

¹ Hrvatska narodna banka – Povijest hrvatskog novca; <http://www.hnb.hr/novcan/povijest/h-nastavak-5.htm>

3. Stabilizacijska politika

Prema definiciji², stabilizacija označava uspostavu ravnoteže u nekoj oblasti privrednog života ili u ukupnim privrednim kretanjima. Kretanje nacionalnog gospodarstva, bez izrazitih cikličkih poremećaja, naročito u smislu padajuće faze, čini glavnu karakteristiku stabilizirane nacionalne privrede.

Potpuna ili djelomična stabilizacija gospodarskih kretanja i odnosa uspostavlja se na dva osnovna načina: putem stihijskog djelovanja ekonomskih zakona i prirodne težnje pojedinih sfera gospodarskog života za uravnoteženjem, te putem svjesnog koordiniranja i razrade strategije, stabilizacijskog programa, kako bi se potakla što veća aktivnost gospodarstva u cilju njegovog razvoja.

Osnovna svrha stabilizacijske (anticikličke) politike upravo je u stabilizaciji gospodarskih kretanja i ekonomskih odnosa. Raznim državnim intervencijama, investicijama i drugim mjerama nastoje se ukloniti drastični poremećaji u privredi te osigurati uravnoteženi ekonomski razvitak zemlje.

Promatrajući globalni ekonomski razvoj, vidljivo je da su stabilizacijski programi u mnogim zemljama nastajali ne samo u reformskim pokušajima socijalističkih zemalja osamdesetih godina i njihovom postsocijalističkom tranzicijskom razdoblju³ nego i u zemljama tržišne ekonomije, bilo u razvijenim zemljama⁴ bilo u zemljama u razvoju⁵, kao nužnost savladavanja ekonomskih kriza, inflacija i hiperinflacija, njihovih uzroka te popratnih pojava.

Za definiciju pojma stabilizacijskog programa, kao jednog od ključnih elemenata stabilizacijske politike, izabrana je ona koja kaže da je stabilizacijski program skup makroekonomskih mjera bez kojih je nemoguće restrukturirati poduzeća i gospodarstvo u cjelini, kako bi se osigurao stabilan i održivi rast. Uz takve makroekonomske mjere, dakako, potrebno je imati i dobru razvojnu strategiju, te aktivnost materijalnih, poduzetničkih i ljudskih potencijala.

Dozvoljene makroekonomske mjere u sklopu stabilizacijske politike s kojima država upravlja i utječe na jedan ili više stabilizacijskih, makroekonomskih ciljeva: su monetarna politika, fiskalna politika te politika dohodaka. Njima država pokušava usmjeriti svoju ekonomiju prema boljoj strukturi proizvodnje, stabilnosti cijena i većoj zaposlenosti što treba rezultirati ukupnom stabilnošću i ukupnim napretkom cjelokupnog gospodarstva. Fiskalna politika označava upotrebu poreza i izdataka države, monetarna politika upravljanje novcem, kreditom i bankarskim sustavom, a politika dohotka nadzor nad nadnicama i cijena.

Osim ove tri glavne mjere, postoji još čitav niz drugih državnih mjera koje se koriste u iste svrhe poput politike kontroliranog tečaja, osnaživanja ekonomskih odnosa s inozemstvom, politike carina i devznog sustava, sređivanja pravnog sustava od zemljišnih knjiga do same pravne zaštite i funkcioniranja sudstva, rada i radnog zakonodavstva, efikasnog djelovanja javne uprave na različitim razinama (od općine do republike) i konačna, ali ne i najmanje važna, mjera stvaranja kvalitetnog obrazovnog sustava koji osposobljava ljude za tržišnu konkurentnu utakmicu. Naime, ne možemo sve navedeno direktno svrstati u makroekonomske mjere, ali dakako da je svaka od njih od izrazitog značaja za makroekonomski položaj države.

Niti jedna mjera sama za sebe nije dovoljna jer ne postoji univerzalni recept po kojem se dolazi do zagarantirane stabilnosti i napretka. Još bolje rečeno, ne postoji niti jedna

² Dragičević, Adolf: LEKSIKON POLITIČKE EKONOMIJE, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Informator, Zagreb, 1983

³ poput Poljske, Mađarske, bivše Čehoslovačke i Bugarske

⁴ primjer sređivanja ekonomskih prilika i relativnog učvršćenja ekonomskih i političkih pozicija svjetskog kapitalizma u razdoblju od 1924. do 1933.

⁵ primjer Izraela, Meksika, Bolivije

mjera koja bi, kao potez "magičnim štapićem"⁶, rezultirala gotovim uspješnim rješenjem. Sve mjere moraju se uskladiti kako bi krajnji rezultat bio što učinkovitiji.

4. Osnovni razlozi stabilizacije u Hrvatskoj

Glavni razlog zbog kojeg je Hrvatska morala ući u proces stabilizacije jest ekonomska kriza koja se pojavila krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća, a vremenom se neprekidno još više produbljivala. Osim same ekonomske krize, veliki utjecaj na proces stabilizacije imao je i pritisak međunarodne zajednice, te tada već ojačani val priključivanja modernom tržišnom gospodarstvu koji je zahvatio i ostale europske države u tranziciji, slijednice bivšeg socijalističkog sustava.

Kada je riječ o uzrocima krize i razlozima zbog kojih je bilo potrebno upustiti se u nepoštenu borbu tržištem i transformacijom države, tada zasigurno postoji konsenzus i među političarima, ali i među ekonomskim stručnjacima što je za ovaj rad puno važnije. Ono što je sporno u cijeloj priči jest način borbe i odabir mjera obrane s kojima se moglo izaći kao pobjednik.

Do poremećaja u gospodarskim prilikama Hrvatske došlo je prvenstveno zbog opravdane odluke o napuštanju dotadašnje ekonomske politike, te ulaska u rat za nezavisnost. Iako je nužnost takvog slijeda događaja u modernoj povijesti Hrvatske bio je opće prihvaćen i od strane politike i od strane javnosti, ipak se bolje vođenom ekonomskom, ali i generalnom politikom, moglo mnogo toga negativnog izbjeći.

Sada nažalost, iako petnaestak godina kasnije, i dalje se presporo mijenja stav kako je vrlo nezahvalno govoriti o devedesetim godinama što zbog još uvijek uzavrelih nacionalnih osjećaja i političke netrpeljivosti što zbog realnih teških ekonomskih posljedica koje se i dalje osjećaju. Upravo je to i jedan od glavnih uzroka koji drastično usporavaju političke lidere u donošenju radikalnih mjera izlaska iz krize. Iako suočeni sa takvom surovom stvarnošću, to i dalje nije dovoljan razlog za vođenje politike koja sprječava napredak i ne daje brže rezultate.

Kao osnovne uzroke negativnih tendencija koje prate hrvatsko gospodarstvo još iz naslijeđa bivšeg sustava, jesu loša struktura gospodarstva te restriktivna monetarna politika. Ona je povisila kamatne stope i preopteretila porezne obveznike, već u osamdesetim godinama dvadesetog stoljeća, što je dovelo do nekonkurentskog položaja cijele privrede. To se pogoršanje očitovalo prvenstveno u smanjenju sredstava kojima privreda samostalno raspolaže, u slabljenju njezine kumulativne sposobnosti te u povećanju zaduženosti i kreditne ovisnosti. Stoga je već tada bila upitna održivost uspješne tekuće proizvodnje. Gubici su se taložili iz godine u godinu pa se tako udio duga u dohotku povećao s 1,8 % u 1980. godini na 8,1% u 1998. godini⁷.

Također, ogromni problemi u gospodarstvu moraju se pripisati transformaciji socijalističke ili postsocijalističke privrede u tržišnu te ostalim političkim i ekonomskim procesima uzrokovanih tranzicijom. U hrvatskom gospodarstvu pojavila se odjednom praznina u nedostatku domaće obrazovane radne snage izučene na temeljima zapadnog tržišta, prvenstveno poslodavaca i menadžera, ali i smjenom kvalitetnih upravitelja zbog političke osnove.

Kriza se produbila i zbog zastoja u ekonomskim odnosima i gubitku dotad uhodanog tržišta bivše Jugoslavije i tržišta zemalja SEV-a⁸. Početkom devedesetih godina Hrvatska

⁶ kako to slikovito navodi doc.dr.sc. Mladen Vedriš

⁷ izvor: Gordan Družić: Nužnost zaokreta ekonomske politike iz procesijske u razvojnu; Ekonomija, listopad 2005.

⁸ Sovjet ekonomičeskoj vzaimopomošči (Vijeće za uzajamnu gospodarsku pomoć) – organizacija za gospodarsku suradnju osnovana 1949. godine, a članice su bile: Albanija, Bugarska, Čehoslovačka, Mađarska, Demokratska Republika Njemačka, Poljska, Rumunjska, Sovjetski Savez kasnije čak i Mongolija.

nije imala formirano nacionalno gospodarstvo. Proizvodne cjeline i industrije su na razini jugoslavenskog gospodarstva bile su prekinute izbijanjem rata koji je dodatno otežao jasno formuliranje strategije razvoja.

Hrvatska je u ratu osim ljudskih stradanja, pretrpjela i velike izravne štete uzrokovane okupacijom, razaranjima i troškovima obrane. Sredinom 1990-tih Vlada RH je formirala Komisiju za procjenu ratnih šteta koja je sama utvrdila da ukupne direktne i indirektno ratne štete Republici Hrvatskoj od 1990. do 1995. iznose 37 milijardi \$.

Treba se spomenuti kako je loš proces pretvorbe i privatizacije uvelike pridonio ekonomskoj krizi Republike Hrvatske što će biti kasnije obrađeno detaljnijom analizom. Osnovna je teza privatizacije da je privatno vlasništvo efikasnije od državnog, odnosno društvenog, što je između ostalog i temeljna premisa tržišnog gospodarstva. Ono što je najveći problem privatizacije unutar stabilizacijske politike jest da je ona postala sama sebi svrhom, zbog toga je svoje ostale ciljeve poput ulaganja u modernizaciju proizvodnje, povećanje zaposlenosti, obrazovanje radne snage, razvoj i sl. učinila sekundarnima ili ih je u većini slučajeva putem izgubila. Veliki je problem što se prilikom pretvorbe nisu mjerile i provjeravale sposobnosti i znanja kupaca gospodarskih subjekata koji su tako uvelike utjecali na cjelokupnu privredu. Ogromni propust pretvorbe bio je također krivo tempiranje početka same privatizacije, a uzrok tome je politička, a ne stručna ocjena. U situaciji otvorenog sukoba i trajanja rata nikako se nije smjelo žuriti s takvim brzopletim odlukama.

Produbljivanje krize uzrokovao je i dug prouzročen sanacijom banaka koje su neposredno nakon toga prešle u ruke stranaca. Sanacijom je stvorena glavница javnog duga od 5,5 milijardi dolara dok je samom prodajom banaka ostvareno 3,9 milijardi dolara⁹.

Dugotrajna primjena restriktivne tečajne politike dovela je do apreciranog tečaja kune što se direktno odrazilo na povećanje uvoza i uništenje velikog dijela prerađivačke industrije. Istodobno, takva je politika dovela i do visoke nezaposlenosti.

Na spomenute uzroke ekonomske krize u Hrvatskoj koji su doveli do potrebe osmišljavanja stabilizacijske politike i ravnoteže u gospodarstvu, iskoristi ću priliku i osvrnuti se i neke druge trendove koji su rezultirali današnjim stanjem.

Jedan od njih svakako je problem pravnog sustava s kojim se Hrvatska i danas suočava, a rješava ga vrlo teško i presporo. Tek sada kada je počelo intenzivno usklađivanje hrvatskog pravnog sustava sa stečevinama europskog prava, vidljivo je koliko je bilo problema svih ovih godina. Ali, nije ni približno toliki problem u broju i zastarjelosti pravnih propisa, već naprotiv, puno je veći problem nepridržavanja i kršenja zakona, počevši od najviših dužnosnika vlasti pa sve do samih građana, i to bez ikakvih sankcija.

Drugi neekonomski problem jest obrazovni sustav. U svim društvima pa tako i našem, iako se možda na prvi pogled tako ne čini, motor društvenog zastoja leži u količini sakupljenog znanja. Prenošenje znanja u svakoj državi, provodi se kroz obrazovanje i školovanje ljudi koji su onda osposobljeni za tržišnu utakmicu na domaćem i stranom terenu. Ne može se ni očekivati konkurentnost gospodarstva bez konkurentnosti samih sudionika u njemu.

Na kraju se može samo zaključiti da smo se upravo zbog nepostojanja razvojne vizije, nerazrađene strategije hrvatskog gospodarstva te dugogodišnjeg povlačenja loših gospodarskih poteza koji su pridonijeli deindustrijalizaciji, deagrarizaciji i rastu nezaposlenosti, stečajne umjesto razvojne politike, neorganiziranog i bez konceptijskog državnog intervencionalizma zasnovanom na voluntarizmu i arbitrarnosti, našli u ovakvoj nezahvalnoj situaciji. Ipak, borba nije završila i povlačenje ne dolazi u obzir. Rezultati nisu dobri, ali ako će se i dalje odugovlačiti sa strategijom izlaska iz krize stvari, nažalost, mogu postati još i gore. Što se prije politička elita odluči pokrenuti stvarni razvoj to su šanse izglednije. Radikalna promjena ekonomske politike neće odmah riješiti nagomilane probleme hrva-

⁹ izvor: Gordana Družić: Nužnost zaokreta ekonomske politike iz procesijske u razvojnu; Ekonomija, listopad 2005.

tskog gospodarstva, ali će stvoriti pretpostavke za njihovo postupno rješavanje. Vrijeme svakako nije na našoj strani i valja požuriti.

5. Konceptija stabilizacije hrvatskog gospodarstva

Nakon što smo objasnili značenje i potrebu stabilizacije u hrvatskom gospodarstvu sada ćemo opisati pojedine ciljeve, faze i instrumente hrvatskog Stabilizacijskog programa. Iako je osviještenost o stanju hrvatskih ekonomskih odnosa bila prisutna već sredinom 1992. godine, kada se počelo intenzivno raspravljati o nužnim makroekonomskim promjenama, tek je u ljeto 1993. situacija postala krajnje napeta i brzo se trebalo nešto učiniti.

Hrvatski Sabor prihvatio je, prvi od dva, gospodarska stabilizacijska programa Vlade Republike Hrvatske u prosincu 1992. godine. Tim je programom bila predviđena stabilizacija gospodarstva u mirnodopskim uvjetima u skladu s tržišnim načelima. Obzirom da su se rat i ratna zbivanja produžila više od očekivanog, bilo je nužno prilagoditi stabilizacijsku politiku takvim vanjskim prilikama.

Stoga je Predsjednik Republike inicirao donošenje drugog Stabilizacijskog programa, koji je vrlo brzo bio i primijenjen. Program je napravljen na brzinu, bez dovoljne koordinacije i razrađene dinamike što će biti vidljivo u narednom razdoblju. Program je objavljen 04.10. 1993. godine i tim je datumom službeno započela prva faza stabilizacije.

Opći ciljevi naznačeni u dokumentu integralnog Stabilizacijskog programa bili su stabiliziranje i jačanje hrvatskog gospodarstva, stvaranje tržišne klime i prikladne vlasničke strukture sa smanjenom ulogom države u gospodarstvu, zaštita najsiromašnijih od razarajuće moći preraspodjele u uvjetima hiperinflacije, te stvaranje pretpostavki za stabilan razvitak i rast¹⁰. Naglasak hrvatskog Stabilizacijskog programa bio je na njegovoj dugoročnosti.

Bilo je zamišljeno da se ciljevi postavljeni u Programu ostvaruju u tri faze koje su se djelomično preklapale. Prva faza stabilizacije bila je kratkoročni antiinflacijski program kojemu je zadaća pružiti podršku radikalnim zahvatima i reformama gospodarskog sustava, namijenjena otklanjanju glavnih generatora inflacije. U prvoj fazi naglasak je bio stavljen na heterodokсне antiinflacijske mjere – na politiku tečaja, na monetarnu politiku te na politiku plaća uz intenzivnu podršku fiskalne politike radi smanjivanja fiskalnog deficita. Istovremeno se načinom korištenja tih instrumenta u prvoj fazi se signaliziralo njihovo korištenje u fazama koje dolaze kasnije.

Ostvarenje potrebnih uvjeta za dugoročno obaranje inflacije pripadalo je drugoj fazi stabilizacije za koju je bilo predviđeno da traje od prosinca 1993. do lipnja 1994. godine. Ona je morala obuhvatiti ubranu privatizaciju i demonopolizaciju, konačno uravnoteženje državnog proračuna i početak dugoročnog procesa sanacije banaka. Otklanjanje ukupne fiskalne neravnoteže bila je središnjica druge faze Stabilizacijskog programa. Kratkoročne mjere za obaranje inflacije mogle su pružiti značajnu podršku otklanjanju fiskalnih neravnoteža.

Cilj je treće faze Stabilizacijskog programa bio uspostava vanjske konvertibilnosti domaće valute, trajno obaranje stope inflacije na razinu nižu od 10% godišnje i uspostava odgovarajuće dugoročne unutrašnje i vanjske ravnoteže¹¹.

Mjere za ostvarenje postavljenih ciljeva obuhvaćaju monetarnu politiku¹², fiskalnu politiku¹³, politiku plaća, politiku privatizacije, restrukturiranja i demonopolizacije,

¹⁰ Duijšin, Vedriš: EKONOMSKA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ, dokumenti-članci-analize; 4. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet, Zagreb, 2005

¹¹ Vlada RH: "Provedba stabilizacijskog programa", Zagreb, listopad 1993.

¹² politiku novca, kamata i tečaja

¹³ politiku poreza, politiku državnih rashoda i politiku upravljanju tržištem državne imovine

politiku zapošljavanja, socijalnu politiku i politiku sanacije banaka te razvijanje finansijskih tržišta.

a) instrumenti monetarne politike

Najavljeni instrumenti monetarne politike za obaranje inflacije u Hrvatskoj bili su nominalni tečaj, primarni novac i reguliranje eskontne stope Hrvatske narodne banke.

Nominalni tečaj tadašnjeg hrvatskog dinara prema njemačkoj marki bio je središnji monetarni instrument za provođenje stabilizacijske politike. Utvrđen je gornji intervencijski tečaj. Još je tada bilo upitno treba li fiksirati nominalni tečaj, utvrditi gornju granicu obrane tečaja ili dopustiti da se tečaj slobodno formira na tržištu. Odluka o odabiru mjere ovisila je o ocjeni zatečenog stupnja demonetizacije gospodarstva i moguće remonetizacije, zatečenog stanja supstitucije novca i moguće povratne supstitucije novca. Kao bitan faktor u borbi protiv inflacije uvedena je i indeksacija domaće valute prema tečaju marke. Rušenje inflacije putem politike tečaja izgledala je u početku kao vrlo uspješna mjera koja će kasnije rezultirati puno dubljim problemima od početne inflacije.

Najavljeno je da će stopa rasta primarnog novca u prvim mjesecima primjene Stabilizacijskog programa biti određena oko stope promjene nominalnog tečaja. Takva neodređenost monete posljedica je velike neizvjesnosti dezinflacijskih učinaka, održivosti politike plaća i potražnjom za domaćom i stranom valutom. Na taj način Narodnoj banci Hrvatske ostavljen je prostor diskrecije, umjesto da se utvrđuju monetarna pravila. Pad tržišnog tečaja zbog brze povratne supstitucije novca doveo je središnju banku u poziciju da se potpuno povuče s deviznog tržišta i da odredi pravila kretanja primarnog novca ili da provodi politiku netransparentnog tečaja nenajavljenim intervencijama na deviznom tržištu.

Eskontna stopa HNB-a određena je u skladu s ostalim monetarnim instrumentima. Isti su razlozi takve neodređenosti kao i kod primarnog novca.

b) instrumenti fiskalne politike

Projekt reforme fiskalnog sustava Republike Hrvatske jedan je od najopsežnijih i najzahtjevnijih zadataka u sklopu Stabilizacijskog programa. Opseg toga projekta proizlazi iz same definicije državnog sektora gospodarstva u širem smislu. On obuhvaća ne samo središnji i lokalne proračune, već i državne i paradržavne fondove kao i poduzeća u pretežno državnom vlasništvu. Razdoblje nakon primjene Stabilizacijskog programa bilo je obilježeno i suštinskim i tehničkim promjenama u sustavu fiskalne politike.

S druge strane, učinak naglog obaranja inflacije putem politike tečaja bio je dokidanje erozije realnih fiskalnih prihoda tj. zauzdavanje autonomnog generiranja deficita zbog rasta. Stavljanje pod kontrolu deficita u tako širokom spektru gospodarskih subjekata mnogo je opsežniji posao od konvencionalnih napora za uravnoteženje budžeta središnje državne vlasti. Bitka za fiskalnu stabilnost paralelno se vodi na svim razinama države u širem smislu.

Kratkoročne mjere fiskalne politike, koje su stupile na snagu danom objave Stabilizacijskog programa, sastojale su se od smanjenja opće stope poreza na promet na 40%, a za neke je proizvode smanjenje bilo i veće. Uvedena je opća uvozna pristojba od 10%, čime je smanjena uvozna pristojba za finalne proizvode uz ukinuće svih uvoznih olakšica. Odlučeno je da će se fiskalna neravnoteža financirati prodajom državne imovine.

Dugoročno otklanjanje deficita u fiskalnom segmentu izvan državnog budžeta okosnica je integralnog Stabilizacijskog programa u drugoj i trećoj fazi, a provodi se dugoročnim mjerama ekonomske politike kao što su privatizacija i restrukturiranje. Glavni strateški

cilj fiskalne politike bilo je uravnoteženje proračuna, smanjenje javnog duga uz efikasniju naplatu poreza te smanjenje ukupne porezne presije. Operativni cilj fiskalne politike u Programu bio je reforma poreznog sustava radi postizanja njegove kompatibilnosti s fiskalnim sustavima ostalih zemalja tržišne ekonomije.

c) politika plaća

Politika plaća u sklopu Stabilizacijskog programa imala je zadaću spriječiti da se inercija dinamike rasta plaća, zasnovana na indeksaciji, prenese u naredne mjeseci i da se stvori troškovni pritisak na rast cijena, odnosno, da rast plaća apsorpiranjem sredstava poduzeća ne ugrozi financiranje proizvodnje u uvjetima predviđene restriktivne monetarne politike. Politikom plaća rast mjesečnog platnog fonda, korigiranog za broj zaposlenih u neprivatiziranom djelu gospodarstva, bio je ograničen. Rast plaća bio je usklađen s očekivanim rastom cijena i s najavljenom dinamikom deprecijacije tečaja, primarnog novca i mjesečnom eskontnom stopom.

Program je ograničio visinu naknada s time da je zadržao mehanizam indeksacije utvrđen u kolektivnom ugovoru. U skladu s tim visina naknade korigira se prema promjeni prosječne plaće u prethodna tri mjeseca. Time se za još neko vrijeme produžio utjecaj visoke dinamike rasta plaća na rast naknada, a to je pozitivno djelovalo na opću prihvatljivost vođenja stabilizacijske politike, posebno kod niže plaćenih skupina zaposlenih kojima naknade čine značajan dio ukupnih primanja.

U prvom tromjesečju provođenja programa, u odnosu na tromjesečje prije, porastao je udio plaća i naknada u dodatnoj vrijednosti poslovnog sektora. To je pridonijelo i porastu udjela poreza vezanih uz plaće, a to je zajedno s porastom indirektnih poreza, rezultiralo značajnim porastom udjela ukupnih poreza i padom udjela profita.

Najznačajniji aspekti politike dohodaka bili su promjena mehanizma indeksacije. Kao krajnji regulator globalne dinamike mase plaće ipak je ostalo tvrdo budžetsko ograničenje.

6. Stanje hrvatskog gospodarstva nakon provedene stabilizacije

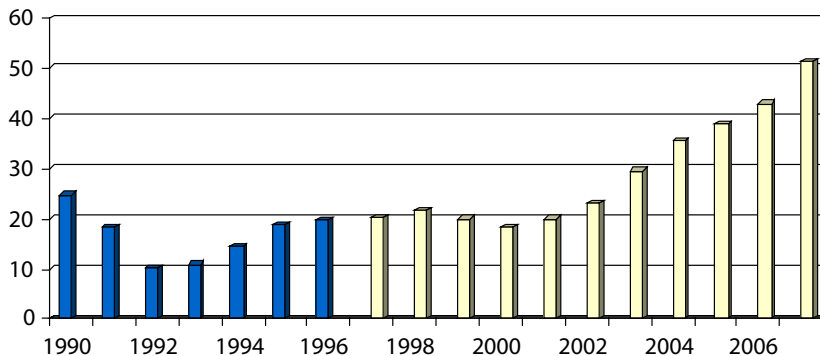
Da bi se stvorila objektivna slika o uspješnosti provođenja Stabilizacijskog programa i općenito razvojnom putu Republike Hrvatske u zadnjih petnaest godina, te mogla ocijeniti kvaliteta političkih odluka vladajućih unutar državne vlasti, potrebno je sagledati postignute rezultate, i usporediti ih s rezultatima nama sličnih država koje su također prošle tranziciju. Ova usporedba je bitna kako bi se mogao obuhvatiti cjelokupni kontekst i procijeniti koliko nam još mukotrpnog rada stoji na putu.

a) Makroekonomska kretanja u hrvatskom gospodarstvu

U ocjeni dosadašnjeg stanja u hrvatskome gospodarstvu kao varijable obrađene su BDP, proizvodnja i zaposlenost, a u ocjeni makroekonomske politike rast proizvodnje i zaposlenosti. Tečaj valute, stabilnost cijena i stopa inflacije izostavljeni su, jer smatramo da su oni samo mjere i pretpostavke za cjelovitu sliku privrede.

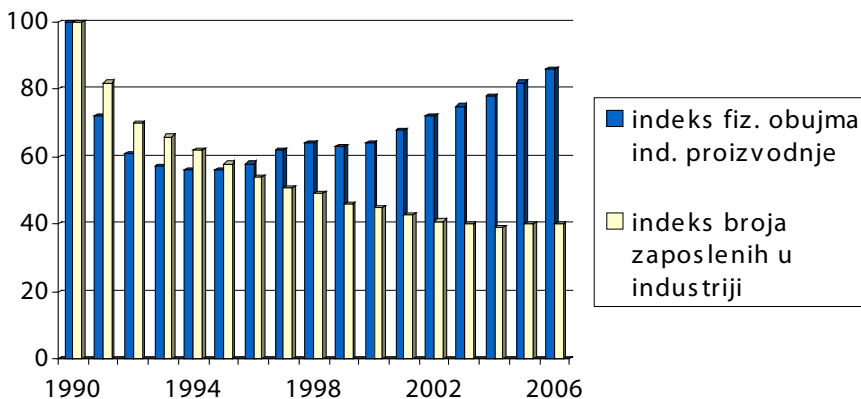
Iz vrijednosti BDP prikazanih na *slici 1.* vidi se da nakon naglog pada u 1991. a osobito u 1992. godini, BDP bilježi nagli porast sve do 1998. godine. Od 2002. godine bilježi danji rast, da bi tek u 2003. godini premašio vrijednost iz 1990.

Ako znamo da smo 1980-tih imali nultu stopu rasta, to znači da smo u 2006. godini bili negdje gdje smo bili krajem 70-tih, odnosno, da smo zadnjih 25 godina proveli "hodajući u mjestu".

Slika 1: BDP¹⁴ u milijardama \$, tekuće cijene izvor: HNB, autorov izračun u USD.

Indeks fizičkog obujma pruža znatno realniju sliku. Industrijska proizvodnja, nakon pada u 1995. godini, blago se obnavlja pa u 2004. godini 'svega' 78% iz 1990-te (vidi sliku 2.). Broj zaposlenih u industriji kontinuirano se smanjivao i u 2004. godini, te je iznosio 39% broja zaposlenih u 1990. Ponajprije zahvaljujući takvoj tendenciji, nakon 1996. godine, bilježimo visoke stope rasta produktivnosti rada u industriji.

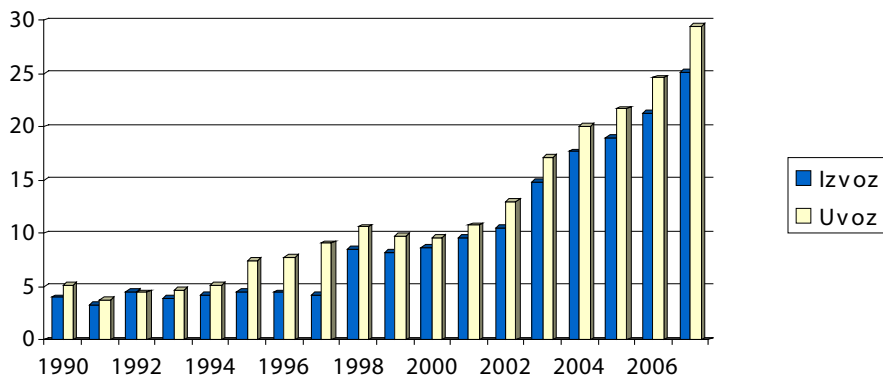

Slika 2: Indeks fizičkog obujma industrijske proizvodnje i broja zaposlenosti u industriji (u %) izvor: DZS, autorov izračun.

Izvoz je u cijelom promatranom razdoblju stabilan i kreće se na razini od oko 4,5 milijardi US dolara. Rast izvoza od 2002. godine rezultat je, prije svega, pada vrijednosti US dolara. Uvoz kontinuirano ubrzano raste kroz čitav period i time se dobiva naglo pogoršanje u vanjskotrgovinskoj razmjeni, a ukupni se deficit za cijelo promatrano razdoblje penje na 52,1 milijardu US dolara. U skladu s time pala je i pokrivenost uvoza izvozom (vidi sliku 3.). Kao što je vidljivo iz slike 3. situacija se popravlja, ali je još uvijek zabrinjavajuća. Tendencija povećanja uvoza nije morala biti negativna, jer se povećanjem sirovina i drugog repromaterijala kao i investicijske opreme moglo provesti restrukturi-

¹⁴ Zbog nepostojanja službenih izvora u državnim institucijama poput DZS, HNB, Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, Ministarstva financija za razdoblje od 1990. godine do 1997. godine, podaci su preuzeti iz članka Družić, Gordan: Nužnost zaokreta ekonomske politike iz prorecesijske u razvojnu, Ekonomija 1 (2005),

ranje hrvatskog gospodarstva prema izvozno orijentiranom. Na taj način znatnije bi se povećati BDP.

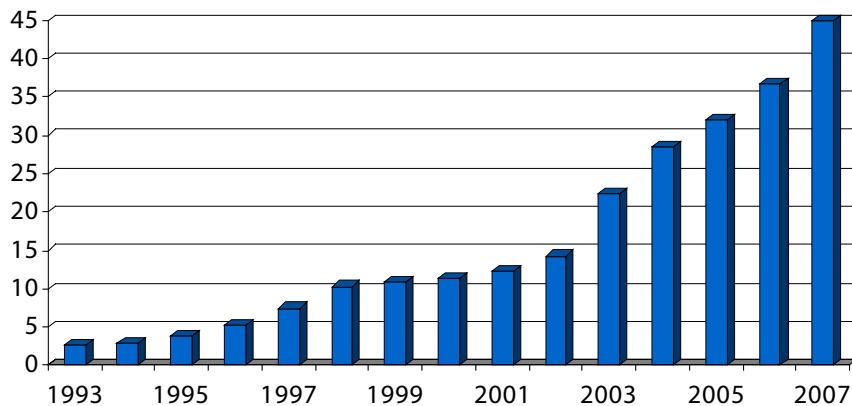

Slika 3: Izvoz / uvoz (u milijardama USD) izvor: HNB, autorov izračun u USD.

U tablici 1. prikazana je struktura uvoza te je vidljivo veliko povećanje uvoza proizvoda široke potrošnje. Ono je potaknuto liberalizacijom i otvaranjem tržišta međunarodnoj konkurenciji, što je jedan od zahtjeva stabilizacijskog programa, ali se na taj način dobar dio domaće proizvodnje morao ugasiti i likvidirati. Upravo je takav nekontrolirani uvoz robe široke potrošnje stvorio trajno žarište vanjskotrgovinskog deficita.

	1977	1987	1997	2001	2003
Proizvodi za reprodukciju (sirovine, poluproizvodi, pogonska goriva, gotovi proizvodi za reprodukciju)	66,9	48,9	48,4	48,9	46,3
Proizvodi za investicije	26,4	25,3	22,3	22,0	23,3
Proizvodi za široku potrošnju	6,7	25,8	29,3	29,1	30,3

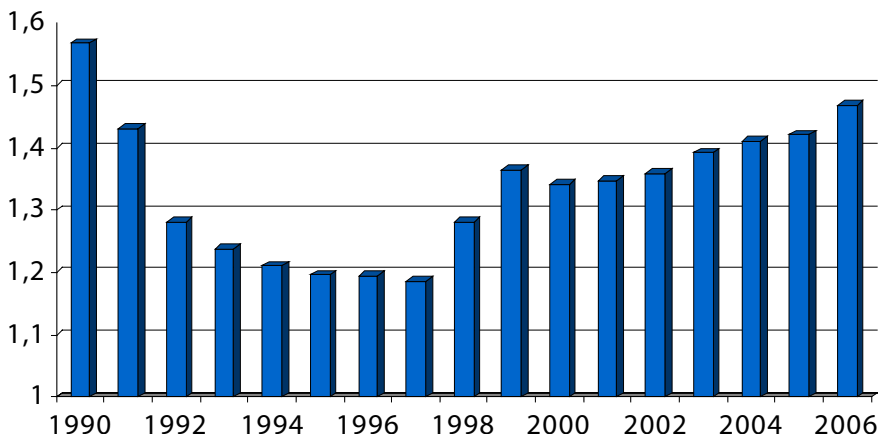
Tablica 1: Struktura uvoza izraženo u postotcima (%) Izvor: DZS.

Slika 4: Inozemni dug RH (u milijardama USD) izvor: HNB, autorov izračun u USD.

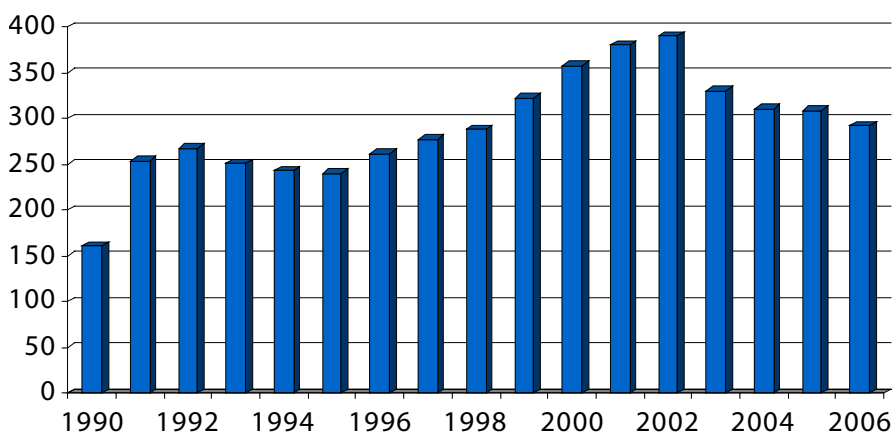
Inozemni dug u razdoblju 1994. – 2004. godine povećao se s 3 na 30,2 milijarde US dolara (vidi *slika 4.*). U razdoblju od 1994. do 2000. godine, s iznimkom 1994. i 1998.¹⁵ godine, prisutan je stalan rast proračunskog deficita. Taj se deficit tijekom godina financirao iz prihoda od privatizacije, ali i zaduživanjem u inozemstvu. Nagli skok u inozemnom dugu 2002., 2003. i 2004. godini prvenstveno je rezultat ulaganja u infrastrukturu¹⁶.

Broj ukupno zaposlenih kontinuirano se smanjivao u razdoblju 1990. – 1997., a u 1998., uključanjem zaposlenih u policiji i obrani, nešto je porastao. Tek se prošle, 2005. godine, broj zaposlenih izjednačio s brojem iz 1990. godine (vidi *sliku 5.*).

Slika 5: Zaposlenost (u milijunima) izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Na smanjenje broja nezaposlenih u 2003. godini utjecala je odluka o pooštrenim mjerama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, odnosno uvjeta pod kojima netko može biti službeno registriran kao nezaposlen (vidi *sliku 6.*).

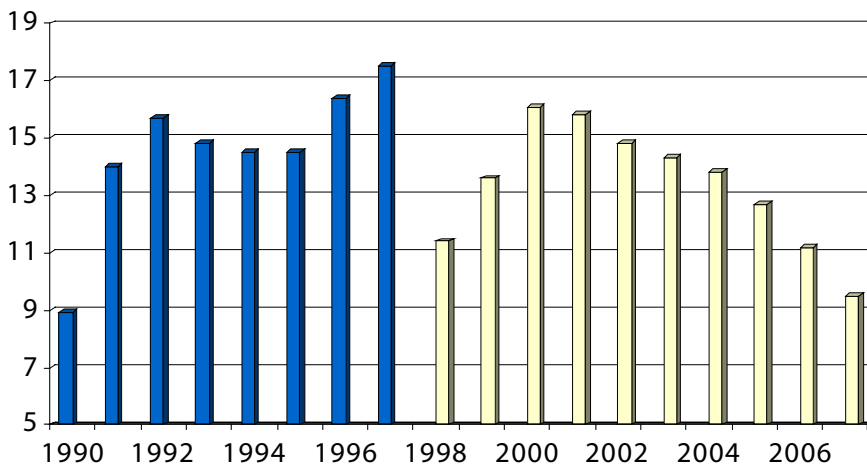

Slika 6: Nezaposlenost (u tisućama) izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

¹⁵ neočekivano visoki prihodi PDV-a, što govori i o pogrešno određenoj stopi

¹⁶ gradnja autoceste Zagreb - Split

Kretanja u broju zaposlenih i broju nezaposlenih uvjetovala su porast stope nezaposlenosti, mjerene odnosom broja nezaposlenih i ukupnog aktivnog stanovništva na vrlo visokih 22% u 2001. i 2002. godini (vidi sliku 7.).

Slika 7: Administrativna stopa nezaposlenosti¹⁷ izvor: HNB¹⁸

b) usporedba s ostalim tranzicijskim zemljama

Kao što je već spomenuto, usporedba s ostalim tranzicijskim državama nam služi kako bi se dobila realna slika hrvatskog razvojnog puta.

Podaci *Bečkog instituta za međunarodne ekonomske studije (WIWI)* ukazuju da Hrvatska do početka 2004. godine imala najveću stopu nezaposlenosti među tranzicijskim zemljama te da u dostizanju predtranzicijske razvijenosti, mjerene BDP-om i industrijskom proizvodnjom, lošije rezultate ostvarivale jedino Bugarska, Ukrajina i Rusija. Slična kretanja vidljiva su i kod odstupanja BDP-a po stanovniku od prosjeka za Europsku Uniju. Tu se Hrvatska nalazi u donjem dijelu promatrane grupe zemalja s 44% BDP-a po stanovniku EU-a.

Vidljivo je da su ostale tranzicijske zemlje nastojale, pored cilja kontroliranog rasta cijena, ostvariti i razvojni cilj koji se iskazuje stopom rasta BDP-a, stopom rasta izvoza i što manjim trgovinskim deficitom. Nastojale su monetarnom politikom podržati konkurentnost svojih privreda, kako izvoznih sektora tako i sektora izloženih uvoznoj konkurenciji. Nasuprot njima, Hrvatska je monetarna politika prepustila te probleme konkurentnosti domaćeg gospodarstva isključivo mikroekonomskim politikama pojedinih subjekata gospodarstva. Stoga je proces oporavka veoma spor i odvija se po stopi koju omogućuje upravo proces mikroekonomskog restrukturiranja i prilagođavanja.

Strategija razvitka svake zemlje mora raspoznati mogućnosti intervencija na monetarnom području, osobito u procesu postupnog ulaženja u šire ekonomske, trgovinske i napose monetarne integracije. Takve integracije zahtijevaju podjednake monetarne uvjete za privredu svih zemalja sudionica tog procesa. Tako "zakon jedne cijene" dovodi postupno do faktora proizvodnosti, kao jedinoga izvora kojim se može podržavati i održavati konkurentnost domaće privrede na jedinstvenom tržištu. Hrvatska je monetarna vlast

¹⁷ Iz razloga koji je spomenut u poglavlju Metodologija, za razdoblje do 1997. godine podaci su preuzeti iz članka Družić, Gordana: Nužnost zaokreta ekonomske politike iz prorecesijske u razvojnu, *Ekonomija 1* (2005)

¹⁸ prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 godina, koja se počela koristiti od 1998. godine

prerano predala svoj suverenitet monetarnim vlastima zemalja čija valuta joj je poslužila za vezivanje nacionalne valute.

	BDP 2003. indeks 1990 = 100	Bruto industrijska proizvodnja indeks 2003. 1990 = 100	Stopa inflacije 2003.	Stope nezaposlenosti u % 2003.	BDP per capita EU – 15 = 100 2003.
Češka	109,5	99,3	0,1	8,1	64
Mađarska	119,3	171,4	4,7	5,9	60
Poljska	152,0	184,9	0,8	20,0	46
Slovačka	116,6	111,6	8,5	18,0	54
Slovenija	129,9	95,8	5,6	6,7	76
Bugarska	92,4	72,0	2,4	14,5	31
Rumunjska	97,7	70,6	15,3	8,0	31
Hrvatska	98,1	74,7	1,5	14,0	44
Rusija	79,0	66,5	13,6	8,5	35
Ukrajina	53,8	81,1	5,2	9,5	23

Tablica 2: Europske zemlje u tranziciji – komparativni indikatori, Izvor: WIIV

Na osnovi statistike¹⁹ intervalutarnih tečajeva nacionalnih valuta prema EUR, po kupovnoj moći i po aktualnim tržišnim vrijednostima, vidi se da je tečajna devijacija nacionalnih valuta veća što je zemlja nerazvijenija. Po tome Hrvatska, uz Sloveniju, pokazuje najmanju deprecijacijsku distancu od svih tranzicijskih zemalja, ali je to posljedica, nažalost, monetarnotečajne politike, a ne pokazatelj njene razvijenosti.

Da bi usporedili rezultate različitih politika među tranzicijskim zemljama vanjski ekonomski stručnjaci napravili su graf²⁰ u kojem se promatra udio BDP-a pojedine zemlje obračunat po tekućem valutnom tečaju u BDP tih istih zemlja obračunato prema kupovnoj moći njihovih valuta. Ovdje također Hrvatska i Slovenija odstupaju u odnosu na Mađarsku, Slovačku i Češku, ali zbog različitih uzroka. Za Sloveniju se objašnjenje može tražiti pretežito u njezinoj razini razvijenosti, a potom i u specifičnoj monetarnoj i tečajnoj politici dok je kod Hrvatske obrnuti slučaj. Ovo je sjajan dokaz da je ekonomska politika prepuštena sama sebi u izboru strategije, ali i da dosadašnja praksa odudara od očekivanja ekonomske intuicije koja proizlazi iz ekonomske teorije.

Na osnovi statističkih podataka WIIV vidljivo je da su hrvatski trendovi proizvodnosti rada i zaposlenosti išli drugačije od trendova ostalih usporedivih tranzicijskih zemalja²¹. Na razini ukupne privrede udio stope rasta zaposlenih u stopi rasta BDP-a bio je pozitivan do 1998. godine, iako su zasebno stope rasta BDP-a i zaposlenosti bile negativne (posljedica aritmetike). To ukazuje da je trend smanjenja radne snage u privredi išao znatno brže od trenda smanjenja BDP-a, što je karakteristično samo za Hrvatsku. Ostale zemlje imale su drugačija kretanja što je vidljivo prvenstveno iz njihovih rastućih stopa rasta BDP-a. Prema tome, stope rasta proizvodnosti u svim tranzicijskim zemljama veće su od stope rasta BDP-a. Ipak, treba napomenuti posebnost Hrvatske i njene situacije uzrokovane ratom i izolacijom, ali zatim i lošom monetarnom i tečajnom politikom koja je bila potpuno neusklađena s takvom specifičnom situacijom. Konceptcija razvitka u razdoblju od 1995. do 2002. godine sastojala se u neuvažavanju recesijskog i depresijskog stanja gospo-

¹⁹ statistiku objavljuje OECD i WIIV

²⁰ graf nije moguće prikazati zbog tehničke ograničenosti

²¹ Češka, Mađarska, Slovačka, Slovenija

darstva, ali i u ignoriranju potrebe za izradom same strategije razvoja. Zato se Hrvatska, uspoređujući je s ostalim tranzicijskim zemljama, sporije izvlači iz tranzicijske krize, ali najdosljednije ustrajava na monetarnoj politici što bi odgovaralo višoj od ostvarene razine razvijenosti.

Suprotno strateškoj logici, koja bi odgovarala postratnom razdoblju, strateški je izbor bio liberalizacija, zajedno s privatizacijom financijskog i realnog sektora gospodarstva, deregulacija i liberalizacija tržišnih struktura, osobito tržišta rada, s osloncem na fiskalni sustav i na politiku kao mehanizme održavanja i uspostavljanja makroekonomske vanjske i unutarnje ravnoteže, bez ikakve podrške monetarne politike. Riječ je o najskupljoj i u osnovi naivnoj kombinaciji strateških politika. Cijela strategija stoga klizi u pojačanu administrativnu regulaciju iz koje se još teže izvući.

Drama takve strategije liberalizacije osobito se vidi na tržištu rada, jer se daljom liberalizacijom namjerava postići što niža cijena rada. Na taj način misli se privući strani kapital i tako povećati stopa rasta BDP-a i zapošljavanja, ali bez uplitanja monetarne i tečajne politike radi uspostavljanja odgovarajućih relativnih cijena koje bi odgovarale razini naše (ne)razvijenosti.

Naime, u svim tranzicijskim zemljama u razdoblju od 1990. do 2002. godine ukupna se razina zaposlenosti smanjivala što je i logična posljedica procesa prelaska na tržišno gospodarstvo²². Hrvatska u tome nije iznimka. Dapače, ona je čak manje smanjila ukupnu razinu zaposlenosti u odnosu na Češku i Mađarsku. Ali ipak, indeks industrijske zaposlenosti za cijelo tranzicijsko razdoblje izrazito je najniže od svih zemalja s kojom se uspoređuje. Ne treba ni napominjati da udio industrijske u ukupnoj zaposlenosti pokazuje industrijaliziranost zemlje. Važnost industrijske zaposlenosti valja ocjenjivati i u kontekstu otvorenosti privrede i u kontekstu stupnja privatiziranosti gospodarstva. Industrija je, naime, glavni izvoznik pojedinog gospodarstva.

Ako bismo tražili glavnog krivca za tako negativne rezultate u ukupnim kretanjima hrvatske privrede, osobito nakon 1994. godine, onda razlog leži u ukupnoj makroekonomskoj politici koja je za osnovni cilj imala stabilnost cijena i tečaja, a ne razvoj. Tečajna politika koja je provedena kroz Stabilizacijski program dramatično je izmijenila strukturu hrvatskog gospodarstva. Zbog toga prevladavajući postaje sektor trgovine zasnovan na izvozu što je dovelo do povećanja vanjskotrgovinskog deficita, deficita u tekućem računom platne bilance i stupnja zaduženosti. Ekspanzija uvoza, započeta krajem 1994. godine, a stimulirana apreciranim tečajem kune, nastavljena je i u idućim godinama. Takva je situacija jačanja uvoza utjecala i na fiskalnu politiku gdje se glavni prihod PDV-a više od 70 % naplaćuje na uvezenu robu te je u pojedinim godinama više od 15 % rashoda pokriveno stranim kapitalom.

Paradoksalno je da Hrvatskoj s aspekta državnih financija odgovara što manji izvoz jer, zbog povrata PDV-a, dolazi do smanjenja poreznih prihoda. Poticanje uvoza i trgovinskog sektora jedan je od najvećih problema hrvatskog gospodarstva, ali i jedan od glavnih razloga zašto se politika s time ne želi boriti. Naime, ukoliko bi se radikalnim mjerama krenulo u poticanje izvoza, razvojem proizvodne djelatnosti, a na štetu uvoza i trgovine, to bi dovelo do još većeg proračunskog deficita u prijelaznom razdoblju, na što očito naši političari nisu spremni zbog sebičnih motiva.

7. Zaključak

Provedena stabilizacijska politika u tranzicijskom razdoblju u Hrvatskoj iza sebe je ostavila visoki trgovinski deficit, visoku zaduženost države te veliku stopu nezaposle-

²² Bečki institut za međunarodne gospodarske studije (WIIW), 2003.

nosti. Najvažnije njeno dostignuće bila je niska inflacija, što dokazuje kako je strategija izlaska iz gospodarske krize bila prvenstveno antiinflacijska, ali pritom ne i stabilizacijska, a još manje razvojna. Takve ocjene u redom većine autora koji su obrađivali tu temu ili na bilo koji način se osvrtni na nju.

Takvi rezultati ukazuju na lošu procjenu odabira mjera i instrumenata u politici stabilizacije, ali što je još pogubnije i na prevladavanje privatnih interesa odgovornih političkih krugova. Najveći nedostatak jest to što su oni ukinuli nacionalno planiranje te se u potpunosti okrenuli zloćudnom tržišnom neoliberalizmu u trenutku kada za to nije bilo vrijeme. Dokaz tome je i činjenica da je ekonomska situacija u Hrvatskoj lošija i netransparentnija u odnosu na druge srednjeeuropske države koje također prolaze tranzicijsku fazu.

Republici Hrvatskoj potrebna je promjena ekonomske filozofije, novi koncept razvitka koji će današnje loše pokazatelje stanja hrvatskog gospodarstva, brzim i efikasnim mjerama vratiti na pravi put. Ekonomska teorija poznaje takve mjere i strategiju koje omogućuju razvoj i prosperitet države. Nedostaje međutim političke volje za radikalnim promjenama koje bi osigurale ekonomski rast i blagostanje naroda, pa je očito kako je političkim krugovima važnije sačuvati sadašnje, makar i loše stanje, nego da ono ne postane još i gore.

Ono što se htjelo ovim preglednim radom prikazati je samo ekonomska sfera problema koji su postojali i još postoje u hrvatskom gospodarstvu bilo zbog tereta prošlosti bilo zbog manjka vizije napretka. Perspektive koje nisu obrađivane, ali svakako zaslužuju biti analizirane da bi se dobila potpuna istina o razlozima trenutnog stanja hrvatskog gospodarstva, o događajima i odlukama koje ono vuče iz prošlosti, jesu pravna, politička i društveno-socijalna sfera.

One nisu dotaknute jer su van dosega ovog rada, a izostavljene su zbog preopširnosti teme. One ostaju otvorene za daljnju analizu i traženje zadovoljavajućih, potpunih odgovora. Pitanja poput zakonske regulative provedbe privatizacije i načina upravljanja državnom imovinom, mogućnosti sankcioniranja odgovornih za nastalo stanje i nezakoniti rad, političkih odluka donesenih prilikom izgradnje gospodarstva i političke odgovornosti glavnih aktera, pitanje moguće korupcije u najvišim slojevima društva koja je zasigurno mogla ostaviti biljeg na nacionalnu ekonomiju, još uvijek ostaju neodgovorena te traže dodatna objašnjenja.

Summary

In this paper the author wanted to show the causes and effects of economy policy during a very peculiar transition period in Republic of Croatia from the moment of its independence in the early nineties until 2005. Through a theoretic definition of stabilization policy the author intended to obtain a framework necessary to understand the historic and economical context. In order to explain major economical and non-economical causes of the state of Croatian economy the author uses different graphs of major macro economical indicator and provides their interpretation. An overview of political acts such as state stabilization programs and their implementation were necessary in order to detect main problems of the new situation in Croatian economy as well as what caused it. Furthermore, the author compared the results of the implemented stabilization policy and put them in an international context by contrasting Croatia and its economy with economical results of similar transition countries in order to obtain an objective picture. Throughout the paper the author portrayed economical spectrum of problems which existed and concluded they still exist in Croatian economy either because of the burdens of the past or because of a lack of vision of progress.

Literatura

- Anušić, Rohatinski, Šonje: **PUT U NISKU INFLACIJU – Hrvatska 1993. – 1994.**, prvo izdanje, Vlada RH, Zagreb, 1995
- Baletić, Zvonimir: **Pogrešna koncepcija stabilizacije**, Ekonomija 2 (2001)
- Dragičević, Adolf: **LEKSIKON POLITIČKE EKONOMIJE**, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Informator, Zagreb, 1983
- Družić, Gordana: **Nužnost zaokreta ekonomske politike iz procesijske u razvojnu**, Ekonomija 1 (2005)
- Dujišin, Vedriš: **EKONOMSKA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ, dokumenti-članci-analize**; 4. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Zagreb, 2005
- Mihaljek, Dubravko: **Izazovi makroekonomske stabilnosti: kojom brzinom u Europ-sku Uniju**, Financijska teorija i praksa 28 (2004)
- Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: **EKONOMIJA**, 15. izdanje, Mate, Zagreb, 2000
- Santini, Guste - komentar na znanstveni rad Baletića: Pogrešna koncepcija stabilizacije (izvor:<http://www.rifin.com/root/tekstovi/tekst.cgi?id=263>)
- Zdunić, Stjepan: **Croatian stabilization and development policy in the 1990s**, Ekonomija 4 (2003)
- Zdunić, Stjepan: **Relativne cijene i izvori rasta – komparativna analiza**, Ekonomski pregled 54 (2004)
- Izvješća Europske komisije - **Candidate countries Eurobarometer (CCEB)**, 2002, 2003
- Izvješća Europske komisije - **Central and Eastern Eurobarometer (CEEB)**, 1997
- Izvješća Europske komisije - **The standard Eurobarometer (EB)**, 2003, 2004, 2005
- Izvješća Europske komisije - **Eurobarometer Special Surveys**, 2003, 2004, 2005
- Coricelli, de Rezende Rocha : **Stabilization Programs in Eastern Europe - A Comparative Analysis of the Polish and Yugoslav Programs of 1990**, Country Economics Department, The World Bank, 1991

Internet adrese

- Svjetska banka - Program mjera za gospodarsku reformu i rast Hrvatske** http://site-resources.worldbank.org/INTCROATIA/Resources/reform_volume_1_cro.pdf
- Analiza javnog mišljenja Europske komisije** http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
- Bečki institut za međunarodne gospodarske studije** <http://www.wiwi.ac.at>
- Bečki institut za međunarodne gospodarske studije** – objava za medije http://www.wiwi.ac.at/pdf/FC1_presse_eng.pdf
- Bečki institut za međunarodne gospodarske studije** – objava za medije http://www.wiwi.ac.at/pdf/RR303_summary_eng.pdf
- Bečki institut za međunarodne gospodarske studije** – objava za medije http://www.wiwi.ac.at/balkan/files/Croatia_Report_May_01.pdf
- Hrvatska narodna banka** <http://www.hnb.hr>
- Ministarstvo Gospodarstva, rada i poduzetništva Republike Hrvatske** <http://www.mingo.hr>
- Državni zavod za statistiku** <http://www.dzs.hr>